

Академик
Мая Мұхамедәлиқызы Бағызбаеваның
85 жылдығына арналған
«ҚАЗІРГІ ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ АСПЕКТІЛЕР» атты
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
(IX Бағызбаева оқулары)
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 28 сәуір 2017 жыл

МАТЕРИАЛЫ
Международной научно-практической конференции
«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОЛОГИИ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ»,
посвященной 85-летию академика Багизбаевой Май Михайловны
(IX Багизбаевские чтения)

Алматы, 28 апреля 2017 года

MATERIALS
of International scientific and practical conference
«ACTUAL ISSUES OF MODERN PHILOLOGY:
THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS»,
devoted to 85-year of birth
of the academician Bagizbaeva Maiya Mikhailovna
(the IX Bagizbaeva's readings)

Almaty, April 28, 2017

Редакционная коллегия:

Джолдасбекова Б.У., член-корреспондент НАН РК, д.ф.н., профессор,
заведующий кафедрой русской филологии и мировой литературы
Баянбаева Ж.А., зам. заведующего кафедрой русской филологии и мировой литературы
по учебно-методической и воспитательной работе
Абаева Ж.С., к.ф.н., зам. заведующего кафедрой русской филологии и мировой литературы
по научно-инновационной деятельности и международному сотрудничеству
Айнабекова Г.Б., преподаватель кафедры русской филологии и мировой литературы
Итжанова Н.Б., преподаватель кафедры русской филологии и мировой литературы

Актуальные вопросы современной филологии: теоретические проблемы и прикладные аспекты: Материалы международной научно-практической конференции. IX Багизбаевские чтения. – Алматы, 28 апреля 2017 г. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 270 с.

ISBN 978-601-04-2350-3

В сборник конференции вошли материалы исследований известных ученых Казахстана, России, Испании, Ирана, Украины, Молдовы, Кыргызстана, посвященные актуальным вопросам литературы и языка, теоретическим и прикладным аспектам филологической науки, а также проблемам технологизации процесса обучения в системе непрерывного интегрированного образования.

Сборник предназначен специалистам в области гуманитарных наук, преподавателям, докторантам, магистрантам и студентам.

The writer himself never mentioned his stay in the penal battalion, the reason for writing was the meeting in the 80's with the front-line friend of the flight school Sapar Usmanov, who shook the secret in the depths of his memory. Appeal to the title of the story - "Gu-hg" again turns us to the intertext: these are the words of the chorus of a song in the Odessa song, with which the penalty men went on the attack, terrifying the Germans.

The protagonist is a typical representative of the youth of the 30s of the XX century, a romantic, a patriot, doing everything possible and impossible to find himself in a special air school, just created in Odessa. During the war, they are sent to the Military Aviation Pilots School, where from "for indiscipline" (for an unauthorized flight to a beloved woman - the first love of a hero), he falls into the penalty area on the Belorussian Front. For the first time in Soviet literature, the truth about penal battalions was shown. Maurice Simashko after the end of the story confessed: "Nothing has been invented in this work, everything is true. But this is only a small part of a terrible war. If you write more about it, the work of art will not work" [6].

The story of the hero's stay for only one month in the war is transmitted through the prism of the perception of Boris Tiraspol'sky. He notes that among the punitive men are very different people: a thief-recidivist and petty crooks, a fooled accountant and brigadier, the same as Boris, cadets of military schools and even two boys of 13-15 years who stole a bit of official flour from the bag. Extremely briefly, but in details, the feelings of the eighteen-year-old hero from staying in a swamp with a putrid smell due to the blood soaked in everything around, about the trench-the permanent location of every penalty box, the night outings for German automatic rifles and the furious attack in which the punters won Germans, but lost half of the penalty battalion, redeemed their sins before their homeland and themselves, and returned to their former places of dislocation. At the same time, the idea that even a brief stay (only one month) in the penal battalion left a deep trace in the soul of the hero caused a serious mental trauma. M. Simashko shows the reality of what it was, through the eyes of an ordinary participant in this war, proves that war is an antihuman phenomenon, contrary to human consciousness.

As we see, the subject of his historical works is not so much the past, but the trace of the past in the present, not so much the history of the event, but more the aspect of the impact of history on modernity. The writer is interested in the problems of human relations and history, while paying special attention to the role of the masses in history and the importance of the individual in the course of the historical process. Therefore, Maurice Simashko not only reproduces a true picture of the past, but also seeks to reflect the inner world of his characters, to show the contradictory nature of the individual in history.

And, the most important difference between the creative style of Maurice Simashko, the creator of a special kind of genre of historical novel and novel in the Russian literature of Kazakhstan, is that, without direct parallels with the events of the modern world, he touches on topical socio-political, moral and philosophical issues of XX century.

References

1. *Belger G.* Maurice Simashko is a Russian writer who does not look like anyone else // Kazakhstan's truth - 2000 - March 26.
2. *Kosenko P.* Poetry of the word and the truth of history. Strokes to the portrait of Maurice Simashko // Fires Alatau. - 1984. - March 30.
3. Arrows of the Soul compass // Arguments and facts. - 2001. - № 12. - p.11.
4. *Tolmachev B.Ya.* Soviet historical novel: a monograph. - Alma-Ata: KazNU Publishing House. Al-Farabi, 1996. - 96 p.
5. *Ibrasheva A.* Ornamental prose by Maurice Simashko (material and fiction, narrative forms): dis ... kand. Philol. Sciences - Almaty, 2001.
6. *Maurice Simashko.* Fourth Rome // <http://www.e-reading.ws>
7. *Kedrina Z.S.* Foreword // Maurice Simashko. Selected. - Alma-Ata: Zhazushy, 1983. - P.3 - 11.

ТӘУЕЛСІЗДІК ДӘУІРІ ЖАҢА ҚАЗАҚ РОМАНДАРЫНДА: ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ, МОРАЛЬДЫҚ-ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР

Қалиева А.Қ.

М.О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты, Алматы, Қазақстан

Жаңа ғасыр қазақ елінің саяси-экономикалық, тарихи-әлеуметтік, мәдени өміріне тың жаңалықтарды алып келді. Жаһандану үстіндегі әлемде болып жатқан толассыз өзгерістер, жаңарулар мен жаңғырулар ұлттық өмірді де сырт айналып өткен жоқ. Шын мәнінде, әлемдегі

қазіргі саяси жағдай мен жалпы рухани ахуал Жер бетіндегі жекелеген ұлттар мен этностардың ішкі тіршілік ағымына, болашақ бағдарына айтарлықтай әсер етті. Тұтастай алғанда, ХХІ ғасырдағы Адамзатты өз келешегіне деген жаппай алаңдаушылық билейді. Бұған бүгінгі қоғамның көңіл-күйі мен рухани ізденістерін арқау еткен көркем әдебиет дәлел.

Мұхтар Мағауинның «Жармақ» романы Прагада жеке кітап болып жарық көріп, кейін аздаған қысқартулармен «Жамбыл» журналының беттерінде, ал жазушының жетпіс жылдық мерейтойы қарсаңында «Жұлдыз» журналының сандарында толық нұсқада оқырман қауымға ұсынылды. Роман қоғамдық-әлеуметтік маңыздылығымен, көркемдік қуатымен «қазіргі қазақ прозасындағы жаңа Сөз, соны құбылыс» ретінде танылып, әдебиетші қауымның жоғары бағасына ие болды.

Автор романды «алаш руханиятындағы ең алып тұлғалардың бірі Иман Қазақбайдың» жеке мұрағатынан табылған туынды дей отырып, тұтас туындыға авторлық «құқын» бөгде тұлғаға телиді. Туындыда заманауи әлемдік прозаға тән «роман ішіндегі романға» ұқсас көркемдік элемент ретінде бас кейіпкер Мұрат Қазібековтың тарихи зерттеумен айналысу үдерісі кірістірілген. Автор жеке тұлғаның екіге жарылуы арқылы ұлт тағдырындағы тартысты мәселелерді алға тартады; бүгінгі қазақ қоғамының күрмеуі қиын мәселелерін талқыға салады.

Шығармаға арқау болған оқиға 1961-2001 жылдар аралығын қамтиды. Бас кейіпкер Мұрат – қазақтың түп тарихын зерттеуге барша өмірін арнаған тарихшы, ғылым кандидаты. Ұлтының жоғын түгендеу, өшкенін жандыру, санасын жаңғырту – кейіпкердің басты арманы. «...Ана тілі, ұлттық мәдениет, ежелгі тарих төңірегінде қалыпты бейтарап сөз қозғаудың өзі сұмдық көрінетін», «ең ақыры – домбыра ұстаудың өзі күнә» саналатын кеңес заманында ол «Хорезм және Дәшті Қыпшақ: ХІІ-ХІІІ ғасырлар шегі» тақырыбында зерттеу жүргізеді. Жасы отызға тақаған шағында әуіріммен кандидаттық жұмысын қорғаған Мұрат өмір бойы «Тарихтағы қыпшақтар» атты іргелі зерттеу еңбегін жарыққа шығаруды армандайды.

Мұраттың жартыкеш өмірі сонау аспирант шағында басталады. Жас жігіттің алдында сүйіктісі Балжанмен үйленіп, табысты қызметке орналасу немесе аспирантурада білімін жалғастырып, ұлтының тарихын зерттеу сынды екі түрлі таңдау тұрған еді. Өзінің қалауынан тыс тағдыры шешілген түннен бастап Мұраттың толымсыз ғұмыры бастау алады. Балжанға үйленіп, лауазымды қызметке орналасып, тасы өрге домалаған екінші жартысы – Марат. Түптеп келгенде, отбасылық өмірі де, ғылымдағы жолы да сәтсіз Мұратты Мараттан бақытсыз санау қате. Себебі әрқайсысы өз өмірлік таңдауын жасаған екі жартының арасында ұлттық сананы еншілегені – Мұрат. Ол сүйіктісі Балжанға, барақатты тіршілікке қол жеткізе алмаса да, ұлтшылдық сана-сезімін, ар-ұяты мен жиған-терген білімін, яғни рухын сақтап қалды. Мұрат өзінің негізгі жарты екенін іштей сезеді. Мұраттың «Мына мен – өзім ойлағандай үлкен дарын болмасам керек. Болғам, алғашқы жазу, ізденіс жобаларыма қарағанда. Содан соң... сірә, құлай сүйіп, шын ғашық болған баяғы қалыңдығымнан қапияда айрылған күйік әсері ме, әлде басқадай, кездейсоқ, көлденең кесел соқты ма, бір басым екіге жарылғандай жарты ес, жарты күш, жарты жүйке, жарым жан... жағдайды айқын сезінген едім. Рас ақыл, парасатым кемімеген, білім танымым да сол қалпында сияқты. Ал өмірге ынта, еңбекке құштарлық – талап пен жігер ортаймаған, мүлде жоққа сайған сияқты. Немқұрайды салқындық желкемнен тартып, кеудемді одан әрі басып тұрады» [1, 29], - дейтін сырлары екіге жарылған сәтте кімнің нені еншілегенінен хабар береді.

Таза пенделік мақсат-мұраттың соңына еріп, одан бөлініп шыққан Марат сырттай толымды тұлға көрінгенімен, ол бар болғаны есепшіл санамен күн көретін жартыкеш адам, нағыз «жармақ». Бүтін адамның бойындағы парасат-пайымын емес, қисапшыл пенделігін ғана алып, құр сұлдерін сүйретіп шыққан Марат Мұратты «бұдан отыз бір жыл бұрын жұртта қалған жарамсыз жартым» деп есептейді. Себебі ол баянды ғұмырды бақуатты тіршілік, атақ-даңқпен ғана өлшеуге бейім. Мараттың өмірлік құндылықтары келесідей: «Дүниенің тағдырын адамгершілік қағидалары емес, ақшалы әмиян билейді. Бар тіршілік – ашқа үшін. Бүкіл адамзат тарихы – ақша, яғни заттық игілік жолындағы күрес тарихы. Рухани қажеттілік, идеялық мұрат дегеннің бәрі бос сөз. Асып кеткенде, ақшаға жету тарабындағы әдепкі қару ғана» [1, 51]. Бүгінгі табысты кәсіпкер, ертеңгі саясаткер Марат тіпті тәуелсіздік пен ел егемендігінің өзін жеке адамдардың заттық игілігі деп есептейді. Талай ғасыр аңсаған тәуелсіздіктің бүгінгі қоғамда дәулетті адамдарға ғана қызмет ететіндігін бұлтартпас шындық ретінде мойындатқысы келеді. Осы орайда ХХ ғасырдың басында өмір сүрген әйгілі кылқалам шебері Модильянидің өнер ордасы Парижде аштықтан азап шегіп өлгендігін тілге тиек етеді. Айдарынан жел ескен, жолы болғыш Марат қай замандарда да биліктің тізгіні қалталылардың қолында болған, әділет деген

қиялдағы түсінік деген ойды санаға сіңірген. Дәулеті тасып, мәнсап пен билікте қолы ұзарған сайын араны ашыла түскен Маратқа керегі – баянсыз бақ, уақытша билік емес, байсалды атақ, түпкілікті, абыройлы билік. Оның «жұртта қалған жарамсыз жартысына» бүгінде күні түсіп отырғаны сондықтан. Парламенттің жайлы орындығына жетудегі әрбір қадамын жоспарлап үлгерген билікқұмар Марат алдымен елге парасатты азамат, ұлтының келешегін ойлаған сарабал тарихшы ретінде танылуды көксейді. Шын мәнінде, Марат сияқты жалған ұранмен халқының арман-мұратын аяққа таптап, билік төріне ұмтылатындар бүгінгі қоғамда жоқ емес.

«Жармақ» - бүгінгі Қазақстан қоғамының ішкі тіршілік-тынысын жан-жақты қамтитын кең панорамалы туынды. Қаламгер «Мемлекет тәуелсіздігі», «Ел егемендігі» сынды ізгі идеялық құндылықтарды бас-аяғы он шақты жылдың ішінде жеке бастың қажеттіліктеріне айырбастап жіберген қоғам өкілдерін ашық әшкерелейді. Белгілі әдебиетші, аудармашы Г.Бельгер роман туралы былай дейді: «Жармақ» публицистикалық серпінді, ділгір мәселелерді қозғайды, тартысты...ойлануға, кешегі өткенді мұхият үңілуге итермелейді, қайшылығы мол, бүгінгі тірлік көңілге күмән ұялатып, болашақ туралы ойға жетелейді. Болмысқа ұлттық һәм жалпыадамзаттық тұрғыдан қарайсың. Бұл – роман-толғаныс, роман-эссе, роман-айтыс-тартыс» [2, 108]. Қоғам өміріндегі қайшылықтарды зерделеп, олардың себеп-салдарын тексере зерттеген автор өмір құбылыстарына ұлт көзімен қарайды. Авторлық тұжырымдамада бүгінгі қоғамның басты құндылығы ұлттық сана болуы тиіс деген идея бас көтереді. Ұлттық дамудың қозғаушы күші ұлттық сана екендігін айта келе, қаламгер: «Ұлттық сана жоқ қазақта. Жалғызға емес, жалпыға тән, сүйекке сіңген, қалыпты сыпат. Және назары мен қажыры күнкөріс, тіршілік соңында кеткен бұқара жұрт қана емес, ұлттың бетке шығар кісілері: биліктегі, бизнестегі, саясат пен шаруашылықтағы алпауыттарың тұрыпты, зиялы аталатын, елдің қамын жеуге тиіс – ғылымдағы, өнердегі, мәдениет пен әдебиеттегі тарланбоздарың түгел ұлтсыздық дертіне шалдыққан» [3, 90], - деп шынайы қынжылыс білдіреді. Осылайша, қоғамдағы әділетсіздік, екіжүзділік пен аярлық, жемқорлық пен паракорлық, жалған атақ пен даңқ, т.б. бір-бірімен шиеленіскен мәселелер осы ұлттық сананың жоқтығынан деген қорытындыға келеді.

Көрнекті сыншы З.Серікқалиев «Ұлттық көркемсөз мәдениетіне шын мәнінде тың тыныс болып қосылар әдемі шығарма» деп айрықша бағалаған Таласбек Әсемқұловтың «Талтүс» романы ұлттық өнер тақырыбына арналған. Автор Сабыт пен оның немересі Әжігерейдің тағдырларын баяндай отырып, қазақ халқының өмірімен біте қайнасқан домбырашылық өнердің құдіреті тақырыбын өрбітеді. Кейіпкерлер диалогы, естелік, т.б. формалар негізінде көркем игерілетін тарихтың трагедиялық тұстары туралы философиялық-эстетикалық толғамдар қаламгердің өткен өмірге жаңашыл көзқарасын, өзіндік идеялық тұжырымдамасын арқау еткен.

«Талтүсте» суреттелетін ауыл тұрмысының көріністері қарапайым әрі шынайы, сонысымен де тартымды. Оқырман роман беттерінен күнделікті қайталана беретін күйбең тіршіліктің таптаурын сүрлеуін емес, әр атқан таңы мен батқан күнінен мән таба білетін қыр халқының мағыналы өмір өріміне куә болады. Ауыл кештерінде дастархан үстінде айтылар тарихтың бел-белестері, айтулы өнерпаздар мен сал-серілердің өмірі, әйгілі күйлердің туу тарихы жайлы салиқалы әңгімелер оқырманды жалықтырмайды. Керісінше қолы қалт еткенде кешегі өткен игі жақсыларды еске алып, естелік айтуды дәстүрге балаған көкірегі қазыналы қарттардың әңгімесі бұрын-соңды айтыла қоймаған деректермен баурап әкетеді.

Қаламгер қалыпты түсініктегі бірыңғай жағымды я жағымсыз бейне сомдауға тырыспайды. Шығармадағы әркілі тағдыр иелерінің бейнелері бір-біріне ұқсамайды. Олар адамгершілік-моральдық сын-сапасы жағынан да, мінез-құлық табиғаты жағынан да әртүрлі. Автор қайсыбір кейіпкерлерінің ағаттығына бола жазғыру немесе болмашы жақсылығы үшін аспандата көтермелеу сынды алып-ұшпа эмоцияларға жол бермейді. Мәселен, бауырына салған баласына мейірлі ана бола алмаған Күлбағила мен уақ-уақ отбасында ойран салуды әдетке айналдырған беймаза Баймұқан алдымен адамгершілік ізгі қасиеттері үшін бағаланады. Жалпы «кейіпкер жазушының зияткерлік деңгейімен өрелес келеді» деген шығармашылық қағиданы романдағы шешендігі мен көпті көрген көрегендігі жағынан бірінен-бірі асып түсетін, дүниенің парқын білетін Сабыт, Шерім, Жұмға сынды азаматтардың бейнелері дәлелдей түседі.

Бас кейіпкер Сабыт – ұлттық мәдениетті сақтаушы, дамытушы әрі келер ұрпаққа жеткізуші ретінде шын мәніндегі мәдени феноменалды тұлға. Киелі өнер иесі бойына дарыған табиғи таланты – күйшілік өнер мен жадында жатталған бай мұраны мирас етіп қалдыруды ұлт алдындағы қасиетті парыз деп ұғады. Домбыра мен күйшілік өнердің сакральды мәнін терең түсінудегі кейіпкерге тән фольклорлық этномәдени сана деңгейі және жеке тұлғалық зияткерлік өресі шығармада мейлінше жан-жақты ашылған. Өзі тартатын әр күйдің тарихы мен орындалу

техникасындағы ерекшеліктеріне дейін егжей-тегжейлі мол ақпаратты соншалық ыждаһаттылықпен санасында сақтаған Сабыт секілді қарапайым ауыл қариясының ұлттық өнерге адалдығы, болашақ алдындағы азаматтық жауапкершілігін терең сезінуі құрметке лайық. Осы жайында З.Наурызбаева былай дейді: «Учитель и дед Аджигерея Сабыт в романе является не просто носителем, творцом, символом традиционного искусства, традиционного мировоззрения, всем своим существованием он утверждает свое тождество с Традицией» [4].

Туындыдағы Сабыт пен оның немересі Әжігерейді бір-бірінен бөліп қарау қиын. Олар идеялық жағынан бір-бірін толықтырып тұратын бейнелер. Баяндау жүйесі тұрғысынан Әжігерей – шығармадағы орталық кейіпкер. Авторлық позиция негізінен бейтарап қалыпты сақтағанымен, көркем әлемдегі басты назар иесі Әжігерей екендігі даусыз.

Әжігерей тумысынан өнерге бейім, аса сезімтал жан. Атасының тәрбиесінде өскен жас бала күйдің киесіне алғаусыз сенеді. Көңілін қаяу мұң торлаған сәттерде де, қуанышты шаттық мезетінде де көкірегін күй кернеп кететін Әжігерей Сабыттың үкілеп үміт артқан ізбасары. Жас күйші келешек өмірінің қандай сүрлеу-соқпақпен өрілетінін қазірдің өзінде жақсы біледі. Осы өнері өзінің маңдайына біткен бағы ғана емес, бес елі сору да екенін біледі. Өйткені талант тағдыры – ауыр жол. Ата аманатын арқалаған Әжігерейдің алдағы ғұмырында қолынан әл кеткенше домбыраны тастамайтыны анық. Себебі бұл – оның өмірлік таңдауы.

Әжігерейдің қабылдауымен берілетін Күлбағила бейнесі аса күрделі. Автордың ана туралы алғашқы өзекжарды пікірі төмендегідей: «Ойлап отырса, анасынан ес білгеннен кейін-ақ жеріп болыпты. Мейірімге гүлдей ашылатын сәби жүрек тіршіліктің алғашқы күндері-ақ көңілді аяусыз тапаған қатыгездіктен біржола жабылды. Жеккөрмейтін, қорқатын. Ешқашан жылып көрмеген жүзінен, сананы жадылап тастайтын қорғасындай ауыр көзқарасынан» [5, 5]. «Өнерімді ұстап қалса» деген жалғыз тілекпен қызы Қалимадан туған жиен немересін бауырына басатын Сабыт, түбінде, Әжігерей үшін атаның да, ананың да орнын толтыратын ізгілік пен мейірім шуағының көзіне айналады.

Романда Күлбағиланың тұлғасы Сабыттың төңірегінен жиі бой көрсеткенмен, оның ішкі жан сарайының қия-қалтарыстары беймәлім күйінде қала береді. Ана махаббатына бөленбеген баланың жүрек түкпірінде әлдебір жақсылықты, тым құрығанда жылымықты күтер үміт оты жоқ емес.

Әжігерейге себепсізден қол көтергені үшін Сабыттың аяусыз жазасына ұшырап, кейіннен жүзге келген Айтқұл қарияны араға салып, шаңыраққа қайта оралғандағы апасының өзгерісін бала жүрек жақсылыққа жорығысы келеді. Күлбағиланың қайтып оралуына Әжігерей іштей қуанып та үлгерген. Болашақтағы бақытты өмірді ойлап армандай бастаған оның тәтті қиялы келесі көріністен соң су сепкендей басылады: «Кенет бөлмеде өзінің жалғыз емес екенін сезді. Ақырын артына бұрылып қараған. Апасы екен. Тісі аксиып кеткен. Қарғыс айтып тұрған сияқты. Көзіне көзі түскенде, көзінен ғана емес, бүкіл әлпетінен төгілген өштік пен жиренішті көргенде бойын билеген қуанышшы ілезде жоқ болды. Жүрегі үзіліп түскендей, ішін баяғы өзіне таныс үрей бүріп ала жөнелді. Кесені қолына алып көзден аққан жас пен ащы шайды араластырып жұта берді, жұта берді» [5, 13]. Осы бір өмір эпизодынан кейін Күлбағила мен Әжігерей бір-біріне ана мен бала болып жарытпады. Үміт оты біржолата сөнген-ді. Бұл отбасындағы жандардың басын біріктіріп тұрған кәрі бәйтерек Сабыт қана еді.

Жасы сексен екіге келген Сабыт баласы Әжігерейден өмір бойы жасырған құпия сырларын ашып, ағайын-туғанымен бақұлдасып, өмірден озып кете барады. Әжігерей Сабыттан қалған домбыраны мұраға алып, туған анасы Қалимаға кетерде Күлбағила мына бір мұңды әнді шырқайды:

«Басында Баянауыл ойнайды арқар,
Арқырап таудың суы төмен сарқар.
Бірге өскен кішкентайдан, сәулетайым,
Қайғы-шер қатып қалған қашан тарқар...» [5, 270]

Бұл оның тағдыр қосқан қосағы Сабытты жоқтағаны әрі өгей баласы Әжігерейдің алдындағы кінәсін мойындап, кеш те болса кешірім сұрағаны болса керек. Әйтеуір өткен күннен қалған айықпас мұңның шері мен зары бар екені анық.

«Талтүс» романында авторлық тұжырымдамадағы өмірдің басты құндылықтары әртүрлі деңгейде көрініс тапқан. Романда қозғалатын жанұяның толымдылығы мен бүтіндігі, тұтас тұлғаны қалыптастырудағы ата-ананың орны сынды мәселелер адам жанының махаббат пен қамқорлыққа зәру екендігі туралы ой-тұжырымды негіздейді. Осы орайда жетім қалған Баймұқанды асырап алған Кенесары мен Әжігерейді өгей анасының ащы таяғынан

қорғаштайтын Сабыттың бейнелерінде ұқсастық бар. Екеуі де – бауырларына басқан баланы қанаттыға қақтырмай, тұмсықтыға шоқыттырмай өсіріп жеткізуді, азамат қылып тәрбиелеуді армандайтын әке, мейірімділіктің қайнар көзі. Мейірімділік тақырыбы романдағы соғыс туралы әңгімелерде де басыңқы мәнге ие. Баймұқанның естелігіндегі мыңдаған Совет ұшақтарының шабуылынан қырылған неміс солдаттарына деген шынайы аяушылық сезім жауынгерлердің дұшпанға да жанашырлық таныта алатындығын айғақтайды. Жер бетіндегі соғыс атаулының жойқын күші, әлдебір адамдардың саяси ойынынан тұтанған шайқастың бейкүнә құрбандары туралы философиялық толғамдар адамзатты рахымшыл болуға, бейбіт тіршілікке шақыратыны сөзсіз. «Топырақ пен адамның қанын араластырып таптап жүргеннің неменесі ерлік» дейтін Баймұқанның сөздері көзсіз батырлықты қоштамайтын, адам өмірін бағалай білетін көзқарас парадигмасын танытады.

Жоғарыда аталған романдардың басты ерекшелігі өмірдің болмысы мен мәні жайлы ақиқатты тың тұрғыдан қарастыруында. Роман кейіпкерлері жеке ұлт өкілі, дербес тұлға, адам ретінде өзін-өзі тануға талпынады. Жаңа ғасыр романында әлдебір кейіпкердің ғұмырбаянын ұзынсонар сюжеттік желіге тартып, егжей-тегжейлі баяндау міндет емес. Бүгінгі кейіпкер өз жан әлеміне үңіледі; өмірлік ортасы мен заманына қатыстылықты зерледейді, тіпті генеалогиялық түп-тамырларын іздеп табу үшін ұлтының өткен тарихына үңіледі; діни наным-сенімін талдап-таразылауға тырысады; айналып келгенде, мәдени жаһандану дәуірін бастан кешіріп жатқан ХХІ ғасырдың адамы «Мен кімін?» деген сауалға түрлі аксиологиялық, гносеологиялық мәселелер аясында жауап іздейді.

Әдебиеттер

1. Мағауин М. Жармақ. Роман // Жұлдыз. – 2010. - №1. – Б. 3-60.
2. Бельгер Г. Мұрат пен Марат – екі жарты бір бүтін // Жұлдыз. – 2010. - №2. – Б. 104-108.
3. Мағауин М. Жармақ. Роман // Жұлдыз. – 2010. - №2. – Б. 55-103.
4. Наурызбаева З. Аджигерей, Руслан и М.: три судьбы казахстанской культуры: нефилологические заметки о современном казахстанском романе // <http://www.otuken.kz>
5. Әсемқұлов Т. Талтүс. Роман. – Алматы: Арман-3, 2003. – 272 бет.

О ПОСТМОДЕРНИЗМЕ И ИСТОРИЧЕСКОЙ ПРОЗЕ

Коваленко А.Г.

Российский университет дружбы народов, Москва, Россия

E-mail: ak-taurus@mail.ru

Изучение постмодернизма имеет в своем активе достаточно большую библиографию. В 90-е годы внимание исследователей было сосредоточено на изучении корней и смысла эстетики этого направления [1]. Позднее появились работы о поэтике отдельных писателей [2]. Написаны обобщающие труды об эстетической системе [3].

Несмотря на достаточно большое количество статей, книг и диссертаций о постмодернизме, его место и роль еще не оценены в должной мере. В частности, требует уточнения и обобщения итог его пребывания на почве российской литературы. Возродившись как наследие авангарда 10-20-х гг. века, он во второй половине XX-го века на время занял достаточно большое место в культурном пространстве, противопоставив себя официальному искусству и реалистической литературе. Постмодернизм стал отражением времени, принес с собой, прежде всего, **свободу** самовыражения. Он разрушил границы канонов, соединил то, что плохо соединяется. Дал основания для формальных и содержательных экспериментов в литературе, существенно раздвинул границы тематики литературы. К сожалению или к счастью, трудно пока оценить, можно только констатировать, что подчас способствовал разрушению нравственных и этических «святынь».

Так, в романах В.Пелевина, в частности, в «Омоне Ра», ироническому осмеянию подвергались нравственные догматы и каноны, господствовавшие в советском обществе. Вместе с тем, Пелевину чужды и те ценности эпохи потребления, (эпохи, по меткому выражению автора, «гламура» и «дискурса»), которое принесли социальные изменения в постсоветском пространстве 90-х гг.. И об этом – роман «Поколение П». Попытка найти идеалы, на которые мог бы опереться человек нового времени, мало что дает, и в этом «безвоздушном», «разреженном пространстве», в **«пустоте»**, его уделом становится безудержная игра фантазии, создание иллюзий и фантомов, как это происходит в романе «Чапаев и Пустота».

Для выражения своих мыслей и чувств К. Аминпур использует новые поэтические формы (нимаи), что обогащает персидскую поэзию.

В поэме «Полдень десятого дня» иранский автор предпринял попытку через одну, рассказанную им историю, поведать аллегорично о молодом герое-воине.

Огонь в стане врага.
Какая-то птица летела по небу.
Пустыня полна крови.
Трон был розовым.
Кричала любовь.
Упало солнце ...

Вклад К. Аминпура в современную иранскую поэзию обобщает в диссертации «Место Кайсара Аминпура в современной поэзии Ирана» Лайло Карими Валуджои, отмечая, что «литература периода Исламской революции занимает особое место в современной иранской литературе и требует глубокого, всестороннего научного исследования. Исламская революция вырастила новое поколение писателей и поэтов, творчество которых коренным образом повернуло русло современной иранской литературы» [5].

Современная поэзия Ирана представлена творчеством Ядолла Ройяи, Реза Барахани, Мохаммад Реза Шафии Кадкани, Мохаммад Али Сепанлу, Ахмад Реза Ахмади, Хушанг Чалянги, Сирус Нозари, Мохаммад Шамс Лангеруди, Зия Мовахед, Шахрам Шейдаи, Али Абдольрезайи, Граназ Муссави, Хамед Эбрахимпур, Гярус Абдолмалекиан, Геларэ Джамшиди [6].

Творчество К. Аминпура среди многих поэтов Ирана является новаторским. Значителен его вклад в создание литературы «дифои мукаддас (священная война)» и в разработку короткого поэтического жанра китъа, в рамках которого он выражает свои оригинальные мысли.

Литература

1. *Салахиур Яздан*. Изучение поэзии Кейсара Аминпура. – Тегеран: Хозе Хонари, 2010.
2. *Рашиди-Фард Ата-Аллах*. Темы поэзии Кейсара Аминпура//Обучение персидскому языку. – 2004. – №8.
3. *Аминпур Кейсар*. По словам ласточки. – Тегеран: Хозе хонари, 1996.
4. *Аминпур Кейсар*. Утреннее дыхание. – Тегеран: Сорущ, 1990.
5. <http://www.dslib.net/literatura-mira/mesto-kajsara-aminpura-v-sovremennoj-pojezii-irana.html>
6. <http://www.youltan.com/category/poets/>

СОДЕРЖАНИЕ

<i>Джолдасбекова Б.У.</i> Право помнить только светлое	3
<i>Калижанов У.К.</i> Обращаясь к душе и сердцу (Фольклор семиреченских казаков в исследованиях М.М. Багизбаевой)	5
<i>Жаксылыков А.Ж.</i> М.М. Багизбаева – педагог, наставник, учитель по призванию	9
<i>Баянбаева Ж.А., Туманова А.Б.</i> Преемственность поколений (юбилейной дате М. М. Багизбаевой посвящается)	12
<i>Абдулина А.Б.</i> Дело, которому отдана вся жизнь... К 85-летию академика Багизбаевой Мау Михайловны	16
I. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ: ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА, ИННОВАЦИИ	
<i>Абаева Ж.С., Сансызбаева С.К.</i> Рецензия как вторичный жанр научного текста	19
<i>Абдримова Э.Н.</i> Роль учебных игр в активизации учебного процесса	22
<i>Абилова Р.Д.</i> Суждения в структуре научно-технического текста	25
<i>Абилхасимова Б.Б.</i> Метод проектной деятельности в процессе изучения русского языка в техническом вузе	28
<i>Айтжанова С.С., Илесова Қ.Ә.</i> Мемлекеттік тілді меңгеруде техникалық құралдарды қолданудың маңызы	31
<i>Александрова О.И.</i> О диглоссии в российском исламском дискурсе	34
<i>Алмадакова Н.Д.</i> Фонетический строй диалектов алтайского языка и вопросы алфавита литературного алтайского языка	37
<i>Алмас Л.А., Козгай Э.Р.</i> Отражение особенностей уклада жизни русского человека в фразеологизмах	40
<i>Алтаева А.Ш.</i> Речевой этикет – продолжение этики	42
<i>Алтынбекова О.Б.</i> Нововведения в школьных учебниках русского языка	44
<i>Аманбаева Ю.К.</i> Проблема как один из ведущих факторов обучения русскому языку	47
<i>Аманбаева Ю.К.</i> Критерии оценки взаимодействия обучающего и обучаемого (учащегося)	50
<i>Ахметжанова А.И.</i> Терминология уголовного права в лексике современного русского языка	52
<i>Ashim U.M., Kassymova R.T.</i> Text as the most important unit in training Russian language at school	56
<i>Баизова Ж.А., Козгай Э.Р.</i> Индивидуально-авторские новообразования в стихотворениях К. И. Чуковского	58
<i>Галицкая О.А., Нефедова Л.А.</i> Сопоставительный анализ языковых средств реализации тактики «Детализированное описание» (на материале англо- и русскоязычного искусствоведческого дискурса)	60
<i>Григорьева И.В.</i> Из опыта исследования художественного творчества Б. Каирбекова: когнитивный аспект	63
<i>Гусман Тирандо Р.</i> Категория состояния в русском языке и ее соответствия в испанском	65
<i>Есимкулов Б.Н.</i> Частотность и регулярность как признаки многозначного слова	69
<i>Жаппар К.З., Турбекова С.А.</i> Обучение моделированию научного текста в рамках реализации проекта «Триединство языков»	72
<i>Жусанбаева А.Т.</i> Изучение речевого этикета как средство познания мира	75
<i>Жусанбаева А.Т.</i> Методика обучения русскому языку как неродному	79
<i>Заурбекова Г.</i> Тіл меңгеруде бейнематериалдармен жұмыс істеу	82

<i>Итжанова Н.Б., Азизова А.О.</i> Прецедентность в СМИ Казахстана	84
<i>Касымова Р.Т., Ли Ю Лонг</i> Концепт дом как особенность национальной ментальности	86
<i>Когай Э.Р.</i> О стилистическом анализе художественного текста при подготовке преподавателей-словесников	88
<i>Кунапияева К.С.</i> Приветствие как этикетный жанр	91
<i>Ли В.С.</i> О принципах описания грамматической семантики в курсе русского языка как иностранного	94
<i>Ли Ин</i> О некоторых особенностях невербального поведения при деловом общении в русской и китайской культурах	97
<i>Мухамадиев Х.С.</i> О наглядно-образной письменности	100
<i>Мухамадиев Х.С.</i> Особенности речевого поведения в различных видах коммуникаций	103
<i>Нурмолдаев Д.М., Баянбаева Ж.А.</i> Теоретико-методологические аспекты изучения текста в соотносительности с дискурсом в современной науке о языке	105
<i>Подылин С.Ю.</i> Эмотивный триггер как элемент передачи персуазивного воздействия в текстах публицистического стиля	109
<i>Салханова Ж.Х., Хайрушева Е.Е.</i> Формирование ключевых компетенций в языковом образовании	112
<i>Салханова Ж.Х., Хайрушева Е.Е.</i> Составление сопроводительного текста к научной статье	115
<i>Сансызбаева С.К., Абаева Ж.С.</i> Межкультурная коммуникация в обучении чтению студентов-иностранцев	117
<i>Сержан М., Әзизова А.О.</i> Қазақстан әлеуметтік желілеріндегі тілдік ерекшелік	120
<i>Тлеубай Г.К., Джолдасбекова Б.У.</i> Обучение анализу художественного текста	123
<i>Утесбаева Б.К.</i> Навыки конспектирования студентов национальных групп неязыковых специальностей	126
<i>Ху Явэй</i> Особенности китайского речевого акта «поздравление» в сопоставлении с русским	128
<i>Швец А.Д.</i> Комментированное чтение художественных текстов в обучении иностранных студентов в вузах Украины	130
II. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОГО ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ: ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА И ИННОВАЦИИ	
<i>Abisheva U.K.</i> Mythopoetics of central Asian literature	134
<i>Abisheva U.K.</i> A new direction in modern Literary Criticism	139
<i>Айнабекова Г.Б.</i> Вставные сюжеты в структуре документальной повести В. Михайлова «Великий джуг»	143
<i>Ананьева С.В.</i> Мультипарадигмальность, мультикультурализм, этничность в современной детской литературе	146
<i>Афанасьева А.С.</i> Изоморфизм в реконструкции архетипа «Дом» (на материале романа И. Шухова «Горькая линия»)	150
<i>Әзизова А.О., Итжанова Н.Б.</i> Қазіргі қазақ әдебиетіндегі мифтік көріністер (Қ.Жұмаділов шығармалары негізінде)	153
<i>Баяуова А.Б., Жаксылыков А.Ж.</i> Творческий путь Сатимжана Санбаева	156
<i>Биахмет Т., Джолдасбекова Б.У.</i> Восточные мотивы в путевых очерках Мориса Симашко	160
<i>Джаламова Ж.Б., Джолдасбекова Б.У.</i> Творческое наследие М. Пришвина в современном образовательном пространстве	162
<i>Джолдасбекова Б.У., Баянбаева Ж.А.</i> Эстетическая многоплановость литературы Казахстана периода независимости	166
<i>Baratov Sh.</i> Pushkin and his creation in the interpretations of Kazakhstani researchers	168
<i>Джолдасбекова Б.У., Шанаев Р.У.</i> Авторский дискурс новейшей литературы Казахстана	171
<i>Dzholdasbekova B.U., Abdilda D.M.</i> The peculiarity of the description of events in D. Snegin's novel "In the city of Verniy"	174

<i>Dzholdasbekova B.U., Shanaev R.U.</i> Features of philosophical worldview in I.P. Shchegolikhin's essays	177
<i>Джолдасбекова Б.У., Женис Н.Н.</i> Особенности реалистических рассказов о животных М. Зверева в анималистической литературе Казахстана	180
<i>Nurmoldaev D.</i> Function of a Diary genre in T. Abdikov's prose	182
<i>Енсебай Г.Е.</i> Лирический герой в поэзии П. Васильева	184
<i>Жаксылыков А.Ж.</i> Методические условия адекватной передачи предметно-концептуального мира поэзии жырау в переводах на русский язык	186
<i>Zhaksylykov A.Zh., Naubay B.N.</i> The image of a man at war in D. Snegin's prose	192
<i>Женис Н.</i> Олжас Сулейменов и кинематограф	194
<i>Жұмағазина Ә.Е.</i> Қазақ поэзиясындағы «Көк бөрі» тотеміне қатысты фольклорлық мотивтің көркем көрінісі	198
<i>Зейферт Е.И.</i> Реконструкция и развитие литературы российских немцев во второй половине XX – начале XXI века	201
<i>Ибраева Д.С.</i> Автобиографизм романа И. П. Щеголихина "Не жалею, не зову, не плачу..."	205
<i>Какильбаева Э.Т.</i> Сюжет и жанр «Глиняной книги» О. Сулейменова в интерпретациях исследователей	207
<i>Kakishева N.T.</i> Historical themes in M. Simashko's prose	211
<i>Қалиева А.Қ.</i> Тәуелсіздік дәуірі жаңа қазақ романдарында: қоғамдық-саяси, моральдық-психологиялық аспектілер	213
<i>Коваленко А.Г.</i> О постмодернизме и исторической прозе	217
<i>Лазариди М.И.</i> Античный концепт "Благородный отец – Эвпатор" в литературных образах (на материале трагедий Софокла, Шекспира, Пушкина)	222
<i>Ли Э.В.</i> Об изучении имплицитного содержания художественного произведения	224
<i>Ломова Е.А.</i> Рецепция поэзии М. Цветаевой в зарубежной славистике	228
<i>Машикова А.К.</i> Казахстан и дальнее зарубежье в аспекте литературных взаимодействий	231
<i>Метляева М.</i> Темпорально-психологический подход к тандему автор/ переводчик	234
<i>Мухатаева А.Ж.</i> Народная и научная этимологии этнопонимов	236
<i>Оспан А., Какильбаева Э.Т.</i> Инновационные технологии при изучении лирики Олжаса Сулейменова в школе	239
<i>Sarsekeeva N.K., Iskakova A.T.</i> Traditions of Ukrainian folklore in the N. Gogol's tale "The night before Christmas"	242
<i>Таттимбетова К.О.</i> О некоторых жанровых особенностях романов И. П. Щеголихина	245
<i>Тахтамысова А.С., Какильбаева Э.Т.</i> Махамбет – Сулейменов – Сулейменов: диалог поэтов	248
<i>Тлеубай Г.К., Джолдасбекова Б.У.</i> Экология природы и духа в романе Ч. Айтматова	251
<i>Uterova R.I.</i> Reflection of O. Suleimenov's poetic worldview	255
<i>Шанаев Р.У.</i> Жанр баллады в лирике О. Сулейменова	260
<i>Яхьянур М., Юсефи М.</i> Поэзия Кейсара Аминпура: традиции и новаторство	263

Ғылыми басылым

**Академик
Мая Мұхамедәлиқызы Бағызбаеваның
85-жылдығына арналған
«ҚАЗІРГІ ФИЛОЛОГИЯНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ:
ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ҚОЛДАНБАЛЫ АСПЕКТІЛЕР» атты
Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
(IX Бағызбаева оқулары)
МАТЕРИАЛДАРЫ**

ИБ №10805

Басуға 25.04.2017 жылы қол қойылды. Формат 60x84 ¹/₈.

Көлемі 22,7 б. т. Тапсырыс №1827. Таралымы 70 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің

«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.